

ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਿਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾ ਕਰਕੇ 02 ਮਿੰਟ ਦਾ ਮੇਨ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਮਨਵਿੰਦਰ ਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਐਸ.ਪੀ. (ਸਥਾਨਿਕ), ਫਰੀਦਕੋਟ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 01.09.2024 ਤੋਂ 31.08.2025 ਤੱਕ ਡਿਊਟੀ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਪੜੇ ਗਏ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਡਾ. ਪ੍ਰਗਿਆ ਜੈਨ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦਿਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਚੀਨ ਅਤੇ ਲਦਾਖ ਦੇ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ/ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਫਰਾਨ, ਪੰਤਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਰੈਂਕ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਤਿੰਬ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਹਾਰ ਪਾਏ ਗਏ। ਇਸ ਉਪਰੰਤ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਲਾਂਬਰੀ ਜਗਦਲੇ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ ਡਿਪਟੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਪੁਲਿਸ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਰੌਜ਼ ਸਮੇਤ ਡਾ. ਪ੍ਰਗਿਆ ਜੈਨ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫਾਂ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਹੀ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਗਾਮੀ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਐਸੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਤੁਰੰਤ ਹੱਲ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਿਲਾਂਬਰੀ ਜਗਦਲੇ ਆਈ.ਪੀ.ਐਸ ਡਿਪਟੀ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਪੁਲਿਸ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਰੌਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 21 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਿਵਸ ਵਜੋਂ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਡਿਊਟੀ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ/ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਫਰੀਦਕੋਟ ਜਿਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸ਼ਹੀਦ ਪਰਿਵਾਰ ਅੱਜ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਨਮਾਨਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਹੋਰ ਜਜਬੇ, ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਡਾ. ਪ੍ਰਗਿਆ ਜੈਨ ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ ਫਰੀਦਕੋਟ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਦਿਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਬਹਾਦਰ ਪੁਲਿਸ ਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਦਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਚੀਨ ਅਤੇ ਲਦਾਖ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਬਹਾਦਰੀ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਦਾ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਾ ਸਰੋਤ ਰਹੇਗੀ। ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ। ਇਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਲਈ ਅਪੀਲ ਵੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਗੁਰਕਿਰਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਸੀ.ਐਸ, ਚੀਫ ਮਨਿਸਟਰ ਫੀਲਡ ਅਫਸਰ ਅਤੇ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਨਰਲ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਰਾਜੀਵ ਭੰਡਾਰੀ, ਐਸ.ਐਮ.ਓ ਪੁਲਿਸ ਲਾਈਨ, ਫਰੀਦਕੋਟ, ਡਾਕਟਰ ਹਰਜੋਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਫਰੀਦਕੋਟ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਮੂਹ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਇਹਨਾਂ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦੀਪੇਤਸਵ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਰ੍ਹੇ 2017 ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਕੇਵਲ 1,71,000 ਦੀਵੇ ਜਪੜੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਇਹ ਆਯੋਜਨ ਹੋਰ ਵੀ ਭਵਿਖ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ 2025 ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 26.17 ਲੱਖ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਅਯੋਧਿਆ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਰ੍ਹੇ, ਦੀਪੇਤਸਵ 2025 ਦੌਰਾਨ, ਸਰਯੂ ਨਦੀ ਦੇ ਘਾਟਾਂ ਅਤੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੇ ਲਗਭਗ 26,17,215 ਦੀਵੇ ਇੱਕੱਠੇ ਜਪੜੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਆਯੋਜਨ ਗਿਨੀਜ਼ ਵਰਲਡ ਰਿਕਾਰਡ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਪੁਕਰਿਆ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਰ ਤੇ, 2,128 ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਇੱਕੱਠੇ ਆਰਤੀ ਅਤੇ ਦੀਵੇ ਪ੍ਰਜਵਲਨ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਅਨੁਸ਼ਠਾਨ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਰਿਕਾਰਡ ਵਜੋਂ ਦਰਜ ਹੋਇਆ। ਆਯੋਜਨ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 33,000 ਸਵੈਮਸੇਵਕ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਸਰਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ, ਦੀਪੇਤਸਵ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅਯੋਧਿਆ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵੀਅਲ ਧਾਰਮਿਕ ਪੈਸੇਜਰੀ ਗੰਤਵਯ ਨਗਰ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਡਰੇਨ ਸ਼ੇਅ, ਲੇਜ਼ਰ ਲਾਈਟਿੰਗ, ਸਾਂਸਕ੍ਰਿਤਕ ਪ੍ਰਸਤੁਤੀਆਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਅਯੋਧਿਆ ਨੂੰ “ਨਵ-ਅਯੋਧਿਆ”, “ਧਾਰਮਿਕ ਪੈਸੇਜਰੀ” ਅਤੇ “ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ-ਵਿਕਾਸ” ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਬ੍ਰਾਂਡਿੰਗ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਥਾਨਕ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਲਾਭ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਅਜਿਹੇ ਦਾਅਵੇ ਕਿ ਇਹ ਪੈਸੇਜਰੀ ਉਦਯੋਗ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰੇਗਾ, ਹੋਟਲ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਨੂੰ ਵਧਾਵੇਗਾ, ਸਥਾਨਕ ਸੇਵਾ ਉਦਯੋਗਾਂ ਨੂੰ ਬਲ ਪੁਟ ਕਰੇਗਾ, ਅਯੋਧਿਆ ਵਿੱਚ ਅਚਲ ਜਾਇਦਾਦ ਦੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵਧਾਏਗਾ, ਅਤੇ ਕੁਮਹਾਰ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰੱਬਕਲਾ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਆਯੋ ਦੇ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗਾ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਸਿੱਕੇ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਲੂ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਟੀਕਾ-ਟਿੱਪਣੀ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾ ਪਾ ਸਕੇ ਇਸ ਲਈ, ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਅਯੋਧਿਆ ਦੇ ਦੀਪੇਤਸਵ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਵਿਸਥਾਰਤ ਵਰਸ਼-ਵਾਰ ਬਜਟ ਵੰਡ ਜਾਂ ਖਰਚੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਲਈ, ਕੀ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸ਼ਲਾਘਾ ਦੀ ਅਯੋਗਤਾ ਹੈ? ਕੀ ਕਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਸ਼ਦਾਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖਰਚਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿੱਤ ਪੇਸ਼ਿਤ ਅਜਿਹੇ ਆਯੋਜਨਾਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਉੱਠ ਰਹੇ ਹਨ। ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਇਹਨਾਂ ਅਸਾਧਾਰਣ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਕਰੇਗਾ? ਇਹਨਾਂ ਆਯੋਜਨਾਂ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਖਰਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਯੋਧਿਆ ਨਗਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਲਾਭ ਕੀ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਲ ਅਜੇ ਵੀ ਅਣਉੱਤਰੇ ਹਨ।

ਇੱਕ ਪਾਸੇ, ਅਜਿਹੇ ਆਯੋਜਨਾਂ ਤੇ ਅਣਗਿਣਤ ਖਰਚੇ ਕਰਕੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਫੇਰ ਲੈਣਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਭਾਰਤ ਦਾ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਰਾਜ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗਰੀਬੀ, ਘੱਟ ਸਾਖਰਤਾ, ਨੀਵੀਂ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਕਾਰਨ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੈ ਬਲਕਿ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸੰਕਟਕਾਲੀਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ, ਬਜਟ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿੱਸਾ ਇਹਨਾਂ ਆਯੋਜਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਵਿਕਾਸ ਵਰਗੇ ਮੁੱਢਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਧਿਆਨ ਵਿਚਲਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਅਨਿਵਾਰਿਆ ਹੈ ਕਿ “ਰਿਕਾਰਡ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ” ਦੀ ਝੁਕਾਵ ਵਿਕਾਸਕਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਧੱਕੇ।

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (ਯੂ.ਪੀ.), ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਨਸੰਖਿਆ ਵਾਲਾ ਰਾਜ, ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਸੰਖਿਆ (ਲਗਭਗ 24 ਕਰੋੜ) ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਂ ਬ੍ਰਾਜ਼ੀਲ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਯੋਗ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਮਾਜਿਕ, ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣੀਕ ਸੂਚਕਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿੱਛੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਤੀ ਆਯੋਗ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਰਾਜਨ ਕਮੇਟੀ (2013), ਅਤੇ ਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਦੇ ਡੇਟਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਯੂ.ਪੀ. ਬੀਮਾਰੂ (ਬਿਹਾਰ, ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਰਾਜਸਥਾਨ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਸਮੂਹ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਜੋ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕੁੱਲ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ। ਕੁਝ ਸੂਚਕਾਂ ਵਿੱਚ, ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਹਾਲਤ ਉਪ-ਸਹਾਰਾ ਅਫਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਮਾਲੀ) ਤੋਂ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। 2025 ਤੱਕ ਦੇ ਨਵੀਨਤਮ ਡੇਟਾ (ਨਿਤੀ ਆਯੋਗ ਐੱਮਪੀਆਈ 2023, ਆਰਬੀਆਈ 2024) ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸੁਧਾਰ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਯੂ.ਪੀ. ਅਜੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੀਵੀਂ ਪੱਧਰਾਂ ਤੇ ਵੱਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜੋ ਮੁੱਖ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪਿੱਛੇ ਹੈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਦੀ ਡੂੰਘੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਬਹੁਆਇਮੀ ਗਰੀਬੀ ਸੂਚਕਾਂਕ (ਐੱਮਪੀਆਈ) ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੇ ਲਗਭਗ 22-25% (ਲਗਭਗ 5 ਕਰੋੜ ਵਿਅਕਤੀ) ਬਹੁਆਇਮੀ ਗਰੀਬੀ ਵਿੱਚ ਵੱਸ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ਣ, ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਵਰਗੇ ਮੁੱਢਲੇ ਖੇਤਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਨਿਤੀ ਆਯੋਗ ਦੇ 2023 ਦੇ ਡੇਟਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਯੂ.ਪੀ. ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬਿਹਾਰ (33%) ਅਤੇ ਝਾੜਖੰਡ (28%) ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੀਜੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵੀਅਲ ਐੱਮਪੀਆਈ ਵਿੱਚ ਯੂ.ਪੀ. ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਹੇਠਲੇ 20% ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਲੀ (\$2,246 ਪੀਪੀਪੀ) ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਲਤ ਹੋਰ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਫ਼ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਵਿਦਿਉਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸੀਮਤ ਹੈ।

2024 ਵਿੱਚ, ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਯ ₹93,422 (ਐੱਨਐੱਸਡੀਪੀ) ਹੈ, ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ (₹1.7 ਲੱਖ) ਤੋਂ 45% ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪੰਜ ਰਾਜਾਂ (ਬਿਹਾਰ, ਓਡੀਸ਼ਾ, ਝਾੜਖੰਡ, ਮਣੀਪੁਰ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਖਰੀਦ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮਤਾ (ਪੀਪੀਪੀ) ਵਿੱਚ ਇਹ \$2,252 ਤੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨੀਵੀਂ-ਆਯ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਆਯ 2012 ਤੋਂ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਕਾਸ ਦਰ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਵਿੱਚ ਹੌਲੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਯੂ.ਪੀ. ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 67.7% (2011 ਅਪਡੇਟ 2024) ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੁਰਸ਼ 77.3% ਅਤੇ ਨਾਰੀਆਂ 57.2% ਹਨ। ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ 60% ਤੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹੇਠਲੇ 10 ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ 74% ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਨਾਰੀ ਸਾਖਰਤਾ ਵਿੱਚ ਯੂ.ਪੀ. 28ਵੇਂ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੈ, ਜੋ ਬੀਮਾਰੂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵੀ ਨੀਵੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਛੱਡਣ ਦੀ ਦਰ (ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਵਿੱਚ) ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ।

ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਸਿਸ਼ੂ ਮੌਤ ਦਰ (ਆਈਐੱਮਆਰ) 1,000 ਜਨਮਾਂ ਤੇ 64 ਹੈ, ਅਤੇ ਮਾਤ੍ਰੀ ਮੌਤ ਦਰ (ਐੱਮਐੱਮਆਰ) ਲੱਖ ਜਨਮਾਂ ਤੇ 167 ਹੈ। ਇਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਗੰਭੀਰ ਆਈਐੱਮਆਰ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਸਭ ਤੋਂ

ਗੰਭੀਰ ਐੱਮਐੱਮਆਰ (ਬਿਹਾਰ ਅਤੇ ਅਸਾਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ) ਹੈ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਅਨੇਕਾਂ ਅਫਰੀਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਮਾਲੀ ਅਤੇ ਚਾਦ) ਤੋਂ ਵੀ ਖਰਾਬ ਹਨ। ਐੱਨਐੱਫਐੱਚਐੱਸ-5 (2019-21) ਅਨੁਸਾਰ, ਟੀਕਾਕਰਨ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਣ ਦੀ ਕਮੀ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੋਵਿਡ-19 ਦੌਰਾਨ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਸੜਕ ਹਾਦਸਿਆਂ ਕਾਰਨ 41,746 ਮੌਤਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਜੋ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦਰ 7-8% (ਐੱਨਐੱਸਐੱਸਓ 2023) ਹੈ, ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ (6%) ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। 50 ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼੍ਰਮਿਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ (ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ, ਗੁਜਰਾਤ, ਦਿੱਲੀ) ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬੀਮਾਰੂ ਰਾਜ ਭਾਰਤ ਦੀ 45% ਜਨਸੰਖਿਆ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਵ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘਰੇਲੂ ਉਤਪਾਦ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ 8-9% ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ 70% ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਪਰ ਨੀਵੀਂ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ-ਸੁੱਕੇ ਵਰਗੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ, ਅੱਤ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ, ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਸੌਂਚ ਦੇ 60% ਮਾਮਲੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਯੂ.ਪੀ. ਇਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿੱਸਾ ਹੈ। ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਸਫਾਈ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀ ਹੌਲੀ ਹੈ। ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਘਨਤਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਅਤੇ 101 ਆਕਾਂਕਸ਼ੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 6 (ਸ਼੍ਰਾਵਸਤੀ, ਬਲਰਾਮਪੁਰ, ਸਿੱਧਾਰਥਨਗਰ, ਚੰਦੌਲੀ, ਫਤੇਹਪੁਰ, ਬਹਿਰਾਇਚ) ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਹਨ। ਪੂਰਬੀ ਯੂ.ਪੀ. ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੈ। ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਗੰਗਾ ਨਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਹੈ, ਅਤੇ ਗੰਗਾ ਸਫਾਈ ਯੋਜਨਾ ਅਸਫਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ, ਜੋ 70% ਜਨਸੰਖਿਆ ਦਾ ਅਧਾਰ ਹੈ, ਨੀਵੀਂ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਅਤੇ ਜਲਵਾਯੂ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁਝ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਤੀ ਹੈਕਟੇਅਰ ਫਸਲ ਦੀ ਉਪਜ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਔਸਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਅਤੇ ਹੜ੍ਹ-ਸੁੱਕੇ ਤੋਂ ਵਾਰਸ਼ਿਕ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਯੂ.ਪੀ. ਨੂੰ ਵਾਤਾਵਰਣੀਕ ਅਤੇ ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਤੌਰ ਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਦਰ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਮੌਤਾਂ (2014 ਵਿੱਚ 365), ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ। ਜਾਤੀਗਤ ਅਤੇ ਸਾਂਪ੍ਰਦਾਇਕ ਹਿੰਸਾ ਵੀ ਆਮ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਪਰਾਧ ਰਿਕਾਰਡ ਬਿਊਰੋ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਨਵ ਅਧਿਕਾਰ ਆਯੋਗ ਦੇ ਡੇਟਾ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ 75 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਅਸਮਾਨ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਅਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਣਾਚਾਰ ਨੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਬਾਧਾ ਪਹੁੰਚਾਈ ਹੈ।

ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮਸੇਵਕ ਸੰਘ ਨੇਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਡੂੰਘੀ ਘ੍ਰਿਣਾ ਦਾ ਭਾਵ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸਰਕਾਰੀ ਕੋਰਲ ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਹਿਲੂ ਵਿੱਚ ਤੁਲਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਕੋਰਲ ਸਰਕਾਰ ਜਨਤਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੋਰਲ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹੈ। 2022 ਦੇ ਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਕਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਉਪ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਡੇਟਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੋਰਲ ਦਾ ਮਾਨਵ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕਾਂਕ 0.758 ਹੈ (ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਜਾ ਸਥਾਨ), ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ “ਉੱਚ ਮਾਨਵ ਵਿਕਾਸ” ਵਰਗੀ ਵਿੱਚ ਵਰਗੀਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਲਟ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਾਨਵ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕਾਂਕ 0.609 ਹੈ (36 ਵਿੱਚੋਂ 34ਵਾਂ ਸਥਾਨ), ਜੋ “ਮਧਿਮ ਮਾਨਵ ਵਿਕਾਸ” ਵਰਗੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕਾਂਕ ਵਿੱਚ 0.149 ਦਾ ਅੰਤਰ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕੋਰਲ ਕੋਲ ਯੂ.ਪੀ. ਦੇ ਦੀਪੇਤਸਵ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰਾਜਾਂ ਵਾਂਗ, ਕੋਰਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਮਾਨਵ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕਾਂਕ ਸਕੋਰ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਉਪ-ਘਟਕ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਉੱਚੇ ਹਨ। ਕੋਰਲ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਤੇ ਮਧਿਮ-ਆਯ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼ਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਮੈਕਸੀਕੋ ਜਾਂ ਚੀਨ) ਨਾਲ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਦਕਿ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੱਖਣੀ ਦੇਸ਼ੀਆ ਵਿੱਚ ਨੀਵੀਂ-ਮਧਿਮ ਵਿਕਾਸ ਪੱਧਰ ਨਾਲ ਨੇੜਲਾ ਹੈ।

ਕੋਰਲ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅੰਤਰ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਨੀਤੀਗਤ ਪਹਿਲਾਂ, ਸਰੋਤ ਵੰਡ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਅਰਥਸ਼ਾਸਤਰੀ ਢਾਂਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅੰਤਰ ਹਨ। ਕੋਰਲ ਦੀ ਆਯੂ 73.43 ਵਰ੍ਹੇ ਹੈ, ਜੋ ਯੂ.ਪੀ. ਤੋਂ ਲਗਭਗ 8 ਵਰ੍ਹੇ ਵੱਧ ਹੈ। ਇਹ 1970 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਕੋਰਲ ਵਿੱਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਜਨਤਕ ਸਿਹਤ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਥਮਿਕ ਸਿਹਤ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦਾ ਵਿਆਪਕ ਨੈੱਟਵਰਕ, ਉੱਚ ਟੀਕਾਕਰਨ ਦਰ, ਅਤੇ ਮਾਤ੍ਰੀ-ਸਿਸ਼ੂ ਸਿਹਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ। ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਆਪਣੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਸੰਖਿਆ (24 ਕਰੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ) ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ, ਕੁਪੇਸ਼ਣ, ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨੀਵੀਂ ਸਫਾਈ, ਅਤੇ ਅਸਮਾਨ ਸਿਹਤ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਰਗੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਿਸ਼ੂ ਮੌਤ ਦਰ ਵੱਧ ਹੈ ਅਤੇ ਆਯੂ ਘੱਟ ਹੈ।

ਕੋਰਲ ਦੀ ਸਾਖਰਤਾ ਦਰ 96% ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਜਨਤਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਮੁਫ਼ਤ ਮੱਧਾਨੁ ਭੋਜਨ ਯੋਜਨਾ ਅਤੇ ਲਿੰਗ-ਸਮਾਵੇਸ਼ੀ ਨੀਤੀਆਂ ਨੇ ਨਾਮੰਨਯਾਨ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ, ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਔਸਤ ਅਤੇ ਅਪੇਕਸ਼ਿਤ ਸਕੂਲੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਵਰ੍ਹੇ ਵੱਧ ਹਨ। ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਨਾਮੰਨਯਾਨ (ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ), ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦੀ ਕਮੀ, ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਕਮੀ ਵਰਗੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕੋਰਲ ਦੇ ਲਗਭਗ ਦੇ-ਤਿਹਾਈ ਹੈ।

ਦੋਹਾਂ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਆਯ ਅੰਦਯੋਗਿਕ ਰਾਜਾਂ ਜਿਵੇਂ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਰਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵੀਅਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸ਼੍ਰਮ ਬਲ (ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਖਾੜੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ) ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪੈਸੇਜਰੀ ਤੋਂ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕੋਰਲ ਵਿੱਚ ਧਨ ਦੀ ਵੰਡ ਵਧੇਰੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਅਸੰਗਠਿਤ ਸ਼੍ਰਮ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਗਰੀਬੀ ਦਰ (ਲਗਭਗ 30% ਬਨਾਮ ਕੋਰਲ ਦੀ 0.5%) ਅਤੇ ਅਸਮਾਨਤਾ ਵੱਧ ਹੈ।

ਕੋਰਲ ਦਾ “ਕੋਰਲ ਮਾਡਲ” ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਵਿਕਾਸ ਰਣਨੀਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ, ਜੋ ਤੇਜ਼ ਅੰਦਯੋਗੀਕਰਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵੀ ਮਾਨਵ ਪੂੰਜੀ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਸ਼, ਅਸਮਾਨਤਾ ਵਿੱਚ ਕਮੀ, ਅਤੇ ਲਚਕੀਲਾਪਣ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੇ ਹਾਲ ਦੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਆਯੁਸ਼ਮਾਨ ਭਾਰਤ ਵਰਗੀਆਂ ਸਿਹਤ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਇਸ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਨਸੰਖਿਆ ਅਤੇ ਸਰੋਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਕਾਰਨ ਚੁਣੌਤੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਾਨਵ ਵਿਕਾਸ ਸੂਚਕਾਂਕ 2023 ਵਿੱਚ 0.685 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ, ਪਰ ਕੋਰਲ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਰਗੇ ਅੰਦਰੂਨੀ-ਰਾਜ ਅੰਤਰ ਵਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪਿੱਛੇ ਰਹੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਵਾਲੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਡੇਟਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਟ੍ਰਿਪਲ ਇੰਜਣ” ਸਰਕਾਰਾਂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਯੂ.ਪੀ. ਅਤੇ ਬਿਹਾਰ ਭਾਰਤ ਦੇ ਉਹ ਦੋ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਰਾਜ ਹਨ ਜਿਥੋਂ ਵਿਅਕਤੀ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਖੇਤਰਾਂ/ਕਮ-ਵਿਕਸਿਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਥਾਈ ਅਤੇ ਗੁਣਵੱਤਾਪੂਰਨ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਵਸਰਾਂ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਜਾਂ ਮਹਾਂਨਗਰਾਂ ਵੱਲ ਅਗਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕੰਮਕਾਜੀ ਵਿਅਕਤੀ ਅਰਧ-ਕੁਸ਼ਲ ਜਾਂ ਅਕੁਸ਼ਲ ਸ਼੍ਰਮਿਕ ਹਨ। ਪਰਿਵਾਰਕ ਬੋਝ, ਸੀਮਤ ਸਥਾਨਕ ਅਵਸਰ, ਅਤੇ ਯੋਗ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨਾ ਮਿਲਣ ਦੇ ਭਯਾਨਕ ਡਰ ਕਾਰਨ, ਲੱਖਾਂ ਵਿਅਕਤੀ ਪਿਛਲੇ ਦੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਰਾਜਾਂ ਜਾਂ ਖਾੜੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼੍ਰਮ-ਅਧਾਰਿਤ ਨੌਕਰੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਪਰ ਯੋਗ ਅਵਸਰ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਅਜਿਹੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਂਦੇ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ, ਪ੍ਰਤਿਭਾਵਾਨ ਨੌਜਵਾਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ ਬਿਹਤਰ ਹੁਨਰ ਜਾਂ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਅਵਸਰ ਲੱਭ ਰਹੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਯੂ.ਪੀ. ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਕੋਈ ਭਵਿੱਖ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਪ੍ਰਵਾਸ ਦੀ ਝੁਕਾਵ ਸਮਾਜਿਕ ਅਸਮ-ਵੰਡ, ਅਵਸਰ-ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਮ ਵੰਡ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ — ਜੋ ਸੁਧਾਰ ਨੀਤੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਚੇਤਾਵਨੀ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀ ਗੰਭੀਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਨੂੰ “ਉੱਨਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਹੁਨਰ-ਅਪਗ੍ਰੇਡੇਸ਼ਨ, ਉਦਯੋਗ ਅਤੇ ਜਨਤਕ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਨਿਵੇਸ਼” ਨੂੰ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਵਾਂ ਤੇ ਰਹਿ ਸਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਾਸ ਵਿੱਚ ਕਮੀ ਆ ਸਕੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਯੂ.ਪੀ. ਨੂੰ ਆਧਿਯਾਤਮਿਕ ਪੈਸੇਜਰੀ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲਣ ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਮਹਾਕੁੰਭ ਅਤੇ ਦੀਪੇਤਸਵ ਵਰਗੇ ਆਯੋਜਨ ਯੂ.ਪੀ. ਦੀ ਪਛਾਣ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਯੂ.ਪੀ. ਲਈ ਉੱਨਤ ਭਵਿੱਖ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਆਪ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ। ਹੁਣ ਲਈ, ਦੀਪੇਤਸਵ ਵਰਗੇ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡਾਂ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾ ਕੇ ਅਤੇ “ਵਿਸ਼ਵਗੁਰੂ” ਬਣਨ ਦੀ ਆਕਾਂਕਸ਼ਾ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ।